

Ressurssituasjonen i folkebibliotekene i Nordland

Are Gunnar Aarø

NORDLAND FYLKESBIBLIOTEK avd. Mo i Rana

Innhold

Innledning og metode	2
Innledning.....	2
Metode	2
Sammendrag	3
Resultatene fra Nordland i forhold til resten av Norge	4
Bemanningsituasjonen som opplevd i Nordland?	6
Oppgaver utenom folkebibliotekvirksomhet	7
Egenvurdering av bibliotekets tilbud og tjenester	8
Fysiske medier	8
Digitale tjenester	9
Bibliotekene som debattarena og kulturscene, og som offentlig rom	10
Biblioteklokaler for nye tider	12
Planarbeid, prosjektarbeid og bibliotekutvikling	14
Ønsker for egen virksomhet	16
Resultater fra den nasjonale statistikken	17
Eksterne lenker	21

Innledning og metode

Innledning

I 2014 fikk folkebiblioteket en utvidet formålsparagraf, med rolle som arena for offentlig debatt og som ansvarlig for å holde kulturelle arrangement. Dette utvidet bibliotekenes rolle betraktelig, og medførte nye krav til lokalene og til bibliotekkompetansen. Et av undersøkelsens formål var å se hvor bra disse nye oppgavene blir gjennomført.

I tillegg har ny teknologi gjort det nødvendig med investeringer i nye medieformer og andre tilbud. Folkebiblioteket kan bidra til utjevning og demokratisering gjennom tilgang til opplevelse av nye uttrykksformer, og gjennom at teknisk utstyr blir tilgjengelig for alle.

Biblioteket som institusjon lever med store forventninger og har store muligheter gjennom tilbud som kan opprettes, men begrenses av tid, midler, og arbeidsressurser. Biblioteket er en fleksibel institusjon, og vi trenger å informere både politikere og bibliotekbesøkende om at biblioteket kan være så mye mer enn bare bokhyllene. De nye oppgavene må løftes fram slik at politikere og innbyggere ser verdien i å investere i bibliotekene.

Metode

Spørreundersøkelsen ble utarbeidet ved Innlandet fylkesbibliotek, og delt med resten av Norge. Nordland fylkesbibliotek sendte den ut og fikk svar fra 36 respondenter i 35 kommuner. Resultatene ble sendt tilbake til Innlandet fylkesbibliotek, som har publisert en landsdekkende analyse. Vi presenterer her resultatene fra Nordland, og sammenligner med de nasjonale resultatene og offisiell statistikk hvor vi kan.

Sammendrag

Nordland har 41 kommuner, hvorav halvparten har færre enn 2000 innbyggere. 4 kommuner er blant Norges 10 minste, og de fem største har til sammen mer enn halvparten av befolkningen vår. Flere kommuner har utfordrende geografi i form av øyer og fjell. For å kunne yte lik service til alle innbyggere har derfor noen kommuner flere utlånsfilialer enn større kommuner med mer samlet bebyggelse. Dette belaster ressursene ytterligere.

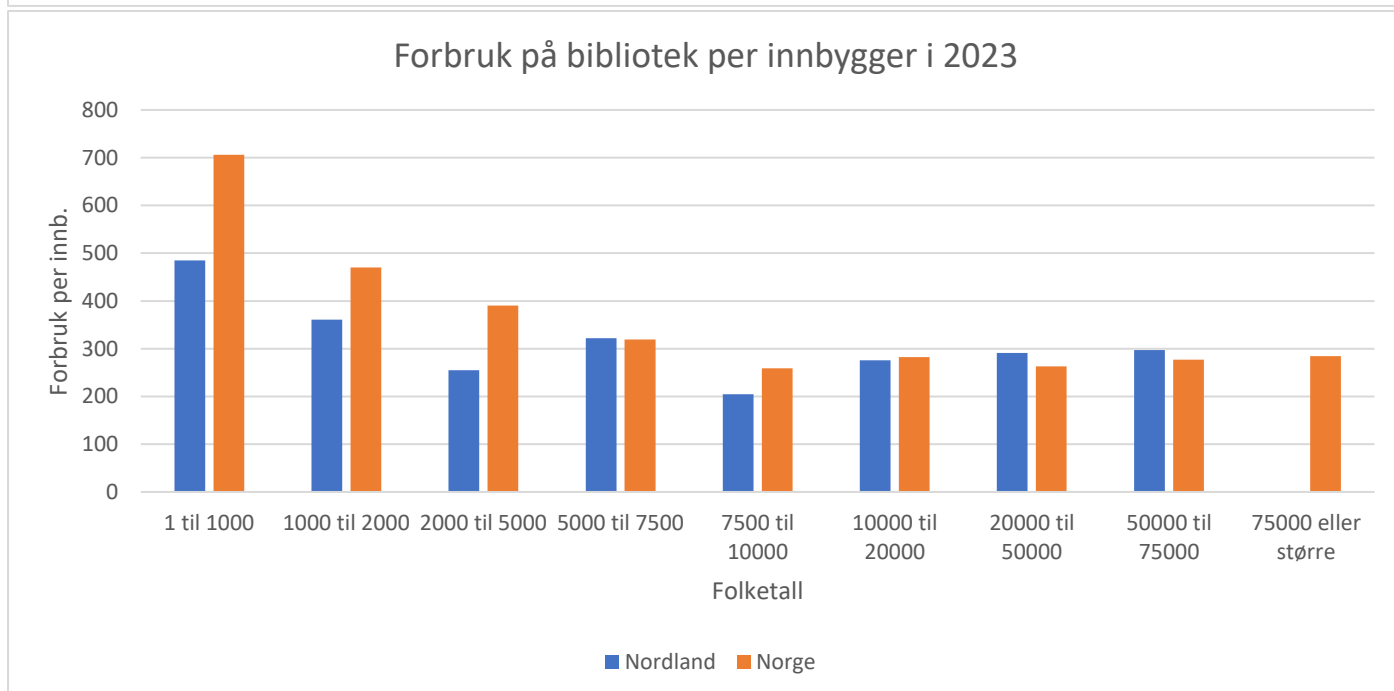
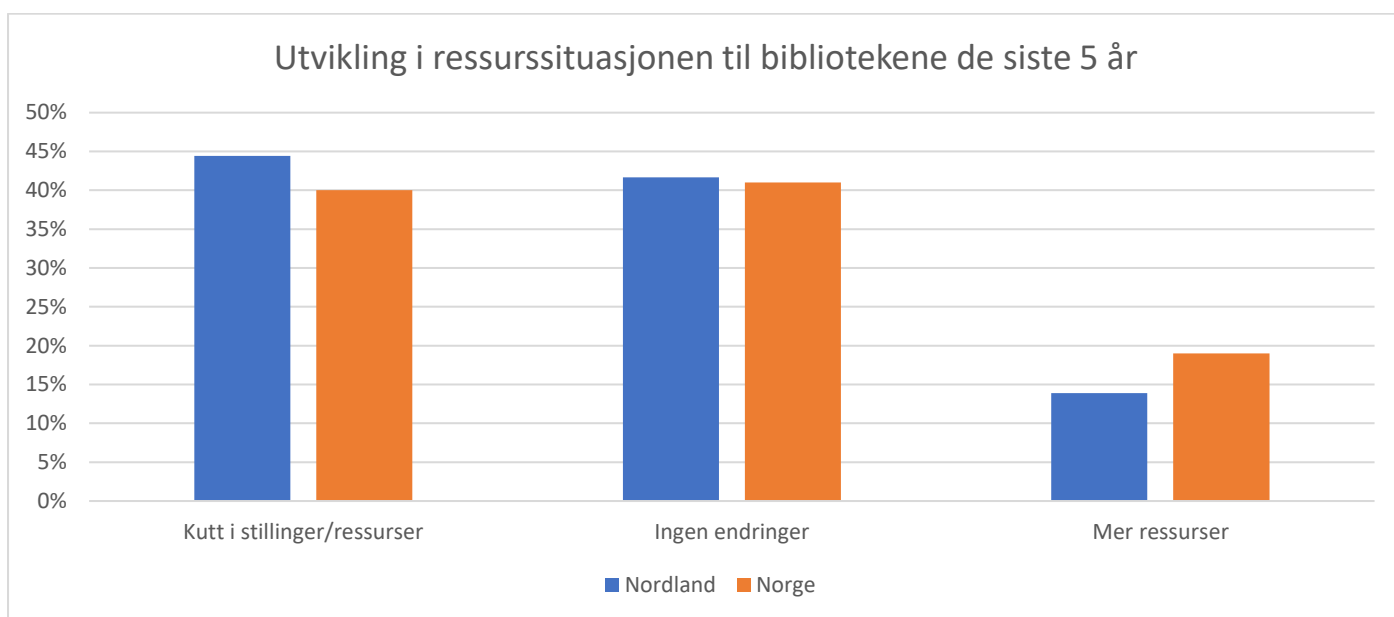
3 av 5 respondenter har oppgitt å ha biblioteklokaler eldre enn fra 2010. Om et bibliotek er innredet uten annen funksjonalitet enn å være et bokutlån blir det vanskelig å oppfylle de nye oppgavene i biblioteklov gjeldende fra 2014. Undersøkelsen har vist en klar sammenheng mellom eldre lokaler og utfordringer med å oppfylle de nye oppgavene som arena for offentlig debatt og kulturelle arrangement.

Svarene bevitner at bibliotekene i Nordland ønsker å bidra mer positivt i samfunnet. Mange bibliotek er arenaer for lokal kunst og kultur, eller driver utlån av fritidsutstyr. Biblioteket som institusjon nyter også høy tillit og får henvendelser om bruk av datamaskiner, moderne teknologi, og nettbaserte tjenester. Enkelte steder er biblioteket også samlokalisert med andre offentlige tjenester. At ekstra oppgaver frembringer ekstra stillingsprosent kan oppleves som en fordel for en biblioteksjef med deltidsansettelse, og det kan bli lettere å rekruttere noen med bibliotekfaglig kompetanse. Meråpent bibliotek har blitt tatt i bruk for å gjøre lokalene tilgjengelig utenom personalets arbeidstid.

Det er store forskjeller mellom kommunene i hvor mye midler som er tilgjengelig for bibliotekdrift. Innlandet fant i sin landsdekkende rapport at små kommuner ofte har høyest forbruk på bibliotek målt i kroner per innbygger, men at de får mindre igjen da bibliotekene kun har deltidsstillinger. Det er mange av de små kommunene i Nordland som følger dette mønsteret, men det er også flere små kommuner som har små bibliotekbudsjett.

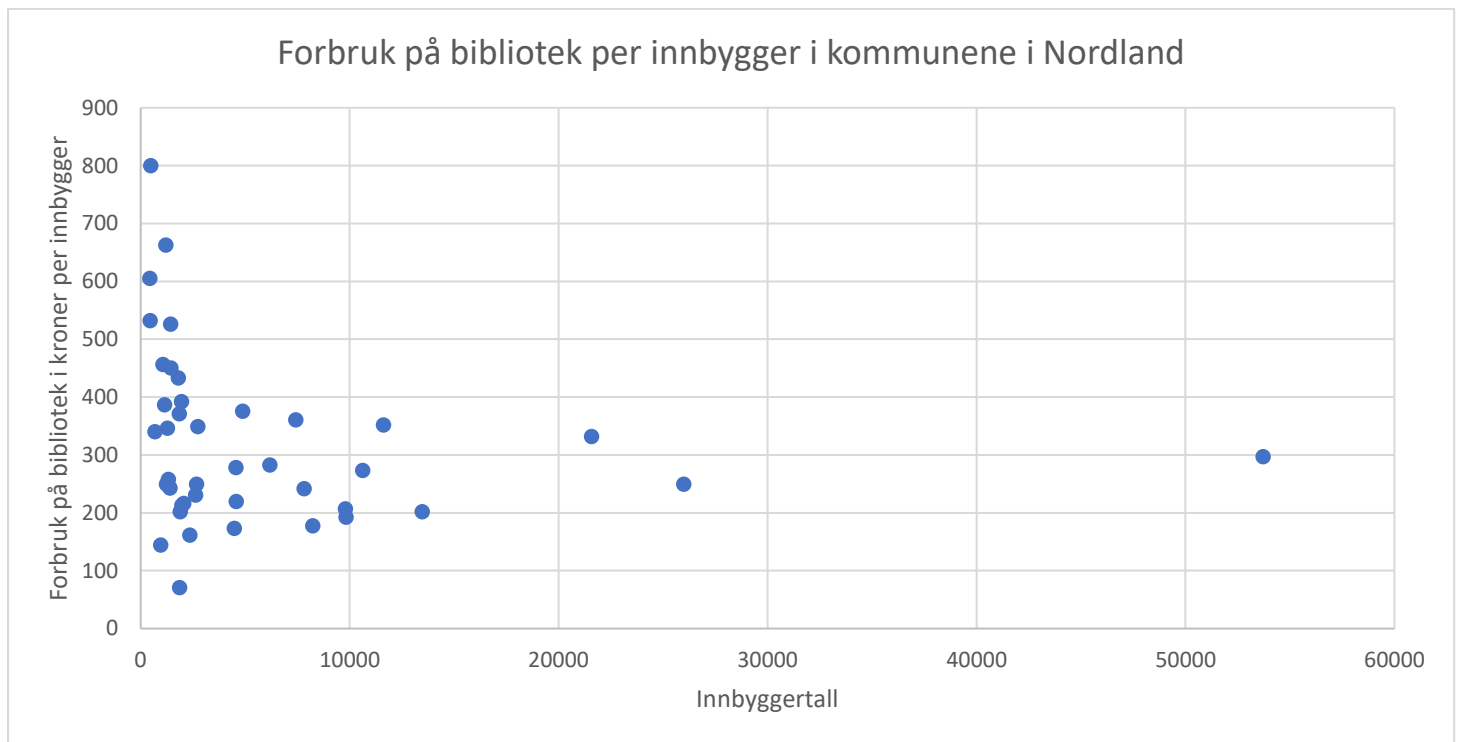
Resultatene fra Nordland i forhold til resten av Norge

I det følgende vil svarene fra Nordland bli presentert og sammenlignet med gjennomsnittet fra Norge. Om vi starter med ressurstilgangen i Nordland, sammenlignet med resten av Norge, ser vi at det er omtrent like mange bibliotek som opplever reduksjon som stabilitet, og at cirka 1 av 7 bibliotek har fått økte ressurser. Nordland er litt svakere enn resten av landet her. Satt på spissen kan en si at 4 av 5 norske kommuner ikke har sett det nødvendig å investere ekstra midler i biblioteket, og at nesten halvparten av norske kommuner har gjort nedskjæringer på bibliotekstjenestene i løpet av de siste fem årene.

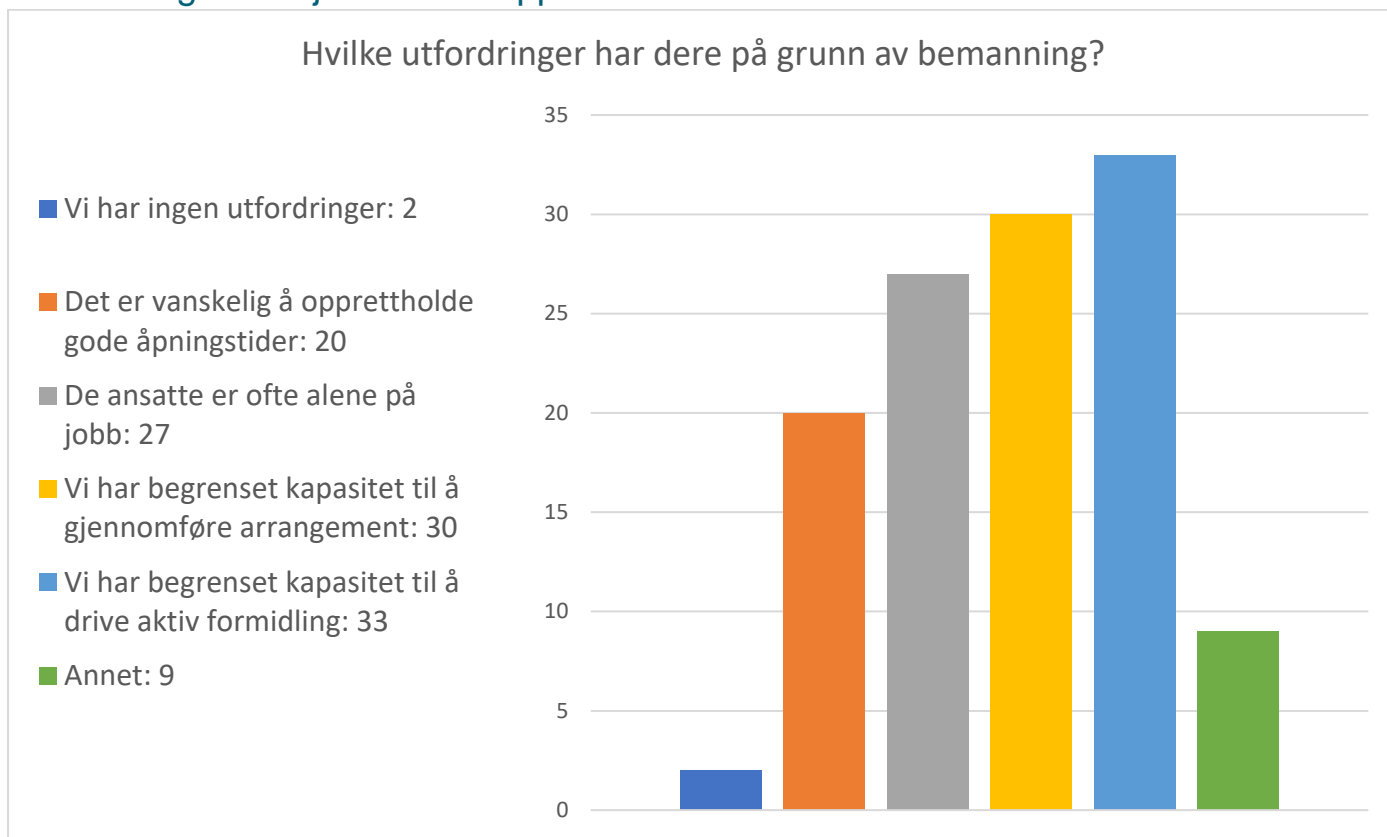

Innlandet fylkesbibliotek fant i sin rapport at de minste kommunene, som ofte ikke har biblioteksjef i full stilling, likevel har de proporsjonalt største utgiftene til bibliotek per innbygger. I tillegg er det klart at personalressursene er med på å

bestemme hvor mye tid et bibliotek kan være åpent. På landsbasis så derfor Innlandet at små kommuner har det proporsjonalt største forbruket til bibliotek per innbygger, og minst åpningstid som betyr minst tilgjengelighet. Nordland har 20 kommuner med under 2000 innbyggere, og flere av dem matcher denne beskrivelsen. Dessverre er det også flere bibliotek i disse små kommunene som har svært små budsjett, og det påvirker gjennomsnittet i gruppen.

Bemanningssituasjonen som opplevd i Nordland?

I undersøkelsen ble respondentene spurt om hvilke utfordringer de har på grunn av bemanning.

Kun to bibliotek oppgir at de har nok personale. Disse bibliotekene ligger i større byer. Nesten alle respondentene har oppgitt liten kapasitet til aktiv formidling, og over halvparten har markert i samtlige av de andre problemstillingene.

Feltet 'Annet' fikk ni svar fordelt på følgende momenter:

- Ønske om mer tid til å samarbeide med skolene
- Vanskelig å kunne ha sykefravær
- Ikke nok tid i en deltidsstilling
- Dårlig tilgang for lånere grunnet geografiske forhold
- Manglende kapasitet til å ha flere utlanssteder

Her kommer det også fram at kommuner med spredt bebyggelse føler det nødvendig å ha flere utlanssteder, som belaster ressursene ytterligere.

Oppgaver utenom folkebibliotekvirksomhet

På spørsmål om biblioteket drifter andre tjenester eller oppgaver enn de som er beskrevet i bibliotekloven, svarte 14 bibliotek bekreftende. Svarene er sortert fra flest like svar til færrest, og viser hvilke tjenester eller oppgaver bibliotekene drifter utenom de lovpålagte

- Utstyrssentraler (BUA)
- Turistinformasjon
- Servicetorg for innbyggerne
- Kunstgallerier
- Datahjelp
- Samisk språksenter
- Bokutsalg på vegne av kommunen

Tidsbruken varierer fra rundt en halv arbeidsdag per uke, til at de største bibliotekene har en eller flere stillinger tilknyttet disse tjenestene. I små kommuner, uten full biblioteksjefstilling, kan det oppleves som en fordel dersom flere oppgaver skaper ekstra stillingsprosent. I enkelte kommuner er biblioteket samlokalisert med andre virksomheter som museum, kulturhus, konsertlokaler, og svømmebasseng.

Mange folkebibliotek har ansvar for samlingsutvikling i kommunens grunnskoler. Disse oppgir at de bruker mellom 0,1 og 0,35 årsverk på dette. I tillegg driver flere kommuner kombinerte folke- og skolebibliotek.

Egenvurdering av bibliotekets tilbud og tjenester

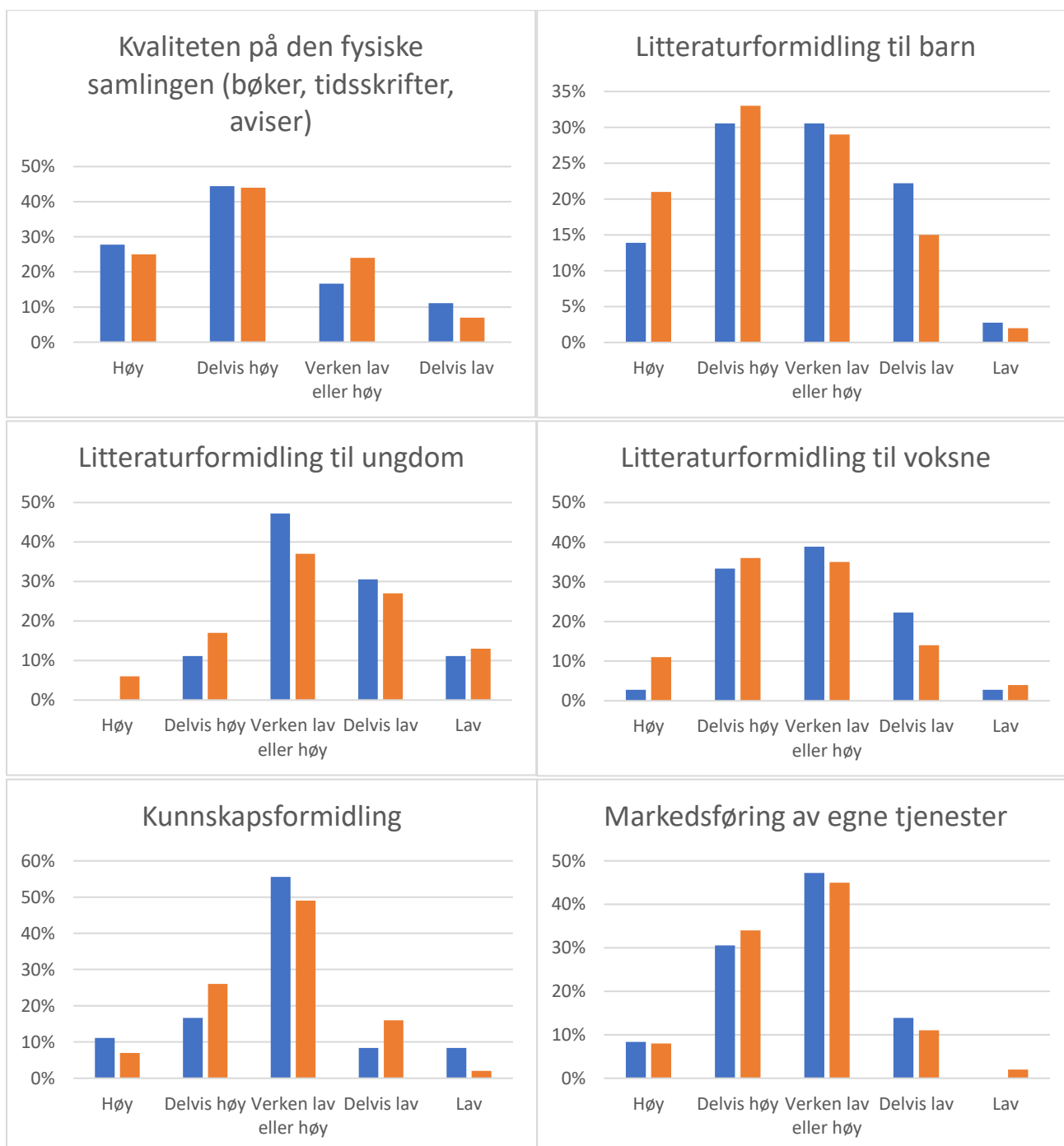
Respondentene ble bedt om å vurdere egne tilbud og tjenester i biblioteket.

Fysiske medier

Alle bibliotek mottar kulturfondbøker, som utgjør en grunnstamme i utvalget. Med et budsjett for egne kjøp i tillegg, så vurderer et flertall av bibliotekene kvaliteten på boksamlingen sin som delvis høy til høy. Ingen bibliotek har oppgitt lav kvalitet på sine fysiske samlinger.

Der hvor bibliotekene gir ut informasjon, markedsfører egne tjenester, eller formidler litteratur, ser vi at mange oppgir «verken lav eller høy kvalitet». Dette kan tyde på at de ser et forbedringspotensial.

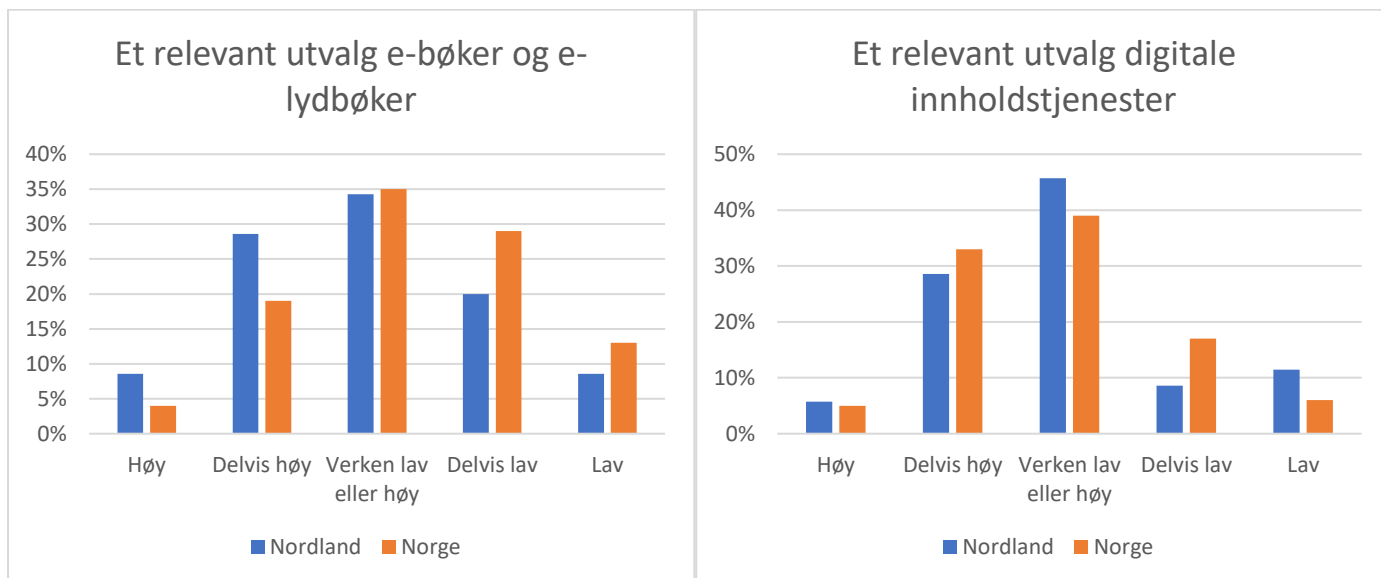
■ Nordland ■ Norge

Digitale tjenester

I en måling fra 2023 brukte Nordland mest per innbygger på å drive e-bokordning for innbyggerne.

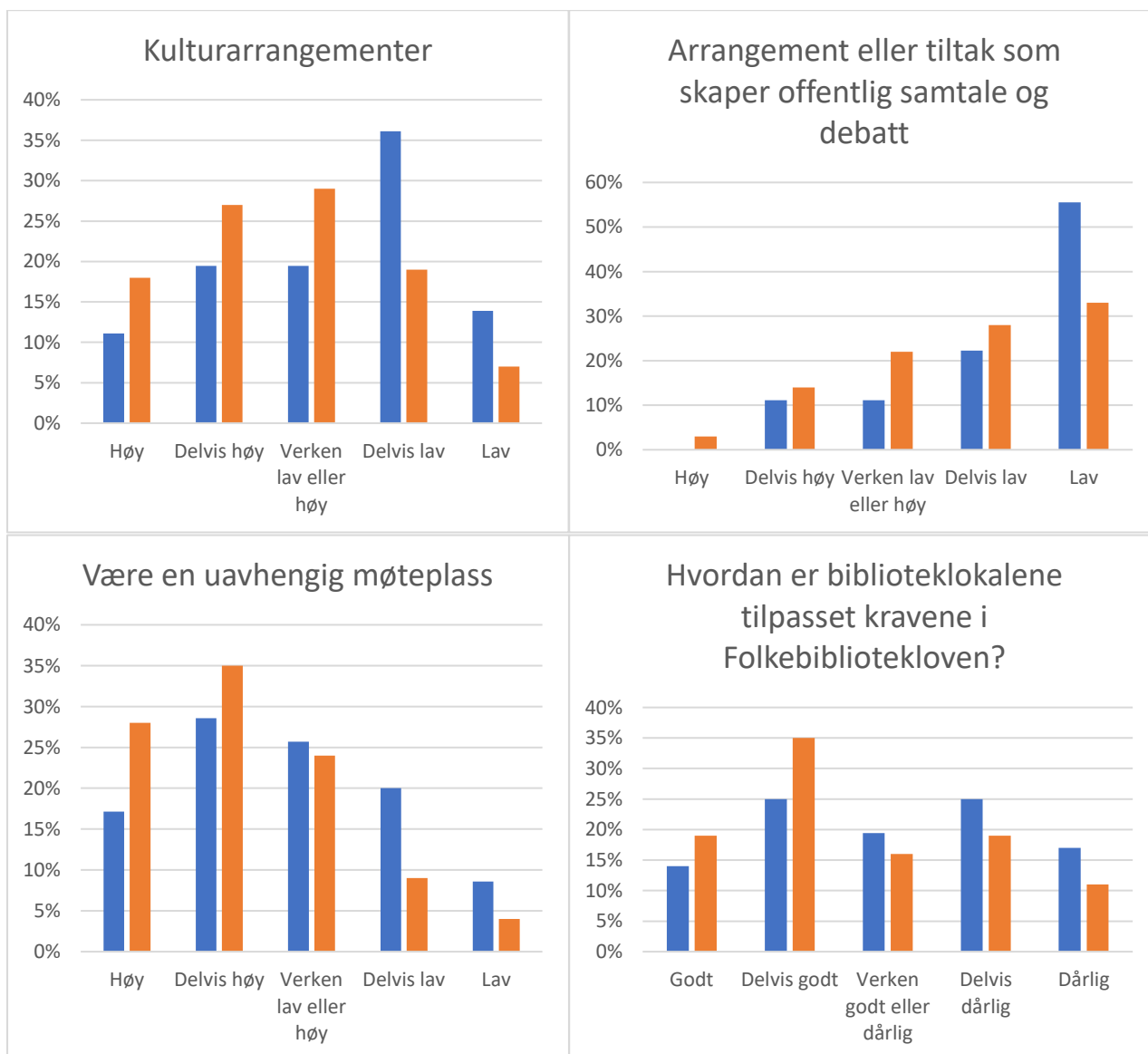
Nordland er med i Bibliotek24, som er en nasjonal distributør for digitale bibliotekstjenester. Vi ser en mulig sammenheng hvor de som har opprettet abonnement gjennom Bibliotek24 ser seg mer fornøyd med de digitale tjenestene de tilbyr.

Bibliotekene som debattarena og kulturscene, og som offentlig rom

De største utfordringene oppstår i bibliotekets nyere rolle som arena for kulturarrangement og debatt. Ingen bibliotek med lokaler eldre enn 2010 oppga å ha høy eller delvis høy kvalitet på debatt-arrangement. Det ser ut som bibliotekene har større suksess i å gjennomføre kulturelle arrangement enn debatter, men også her er det en tendens til at nyere lokaler gir en opplevelse av høyere kvalitet.

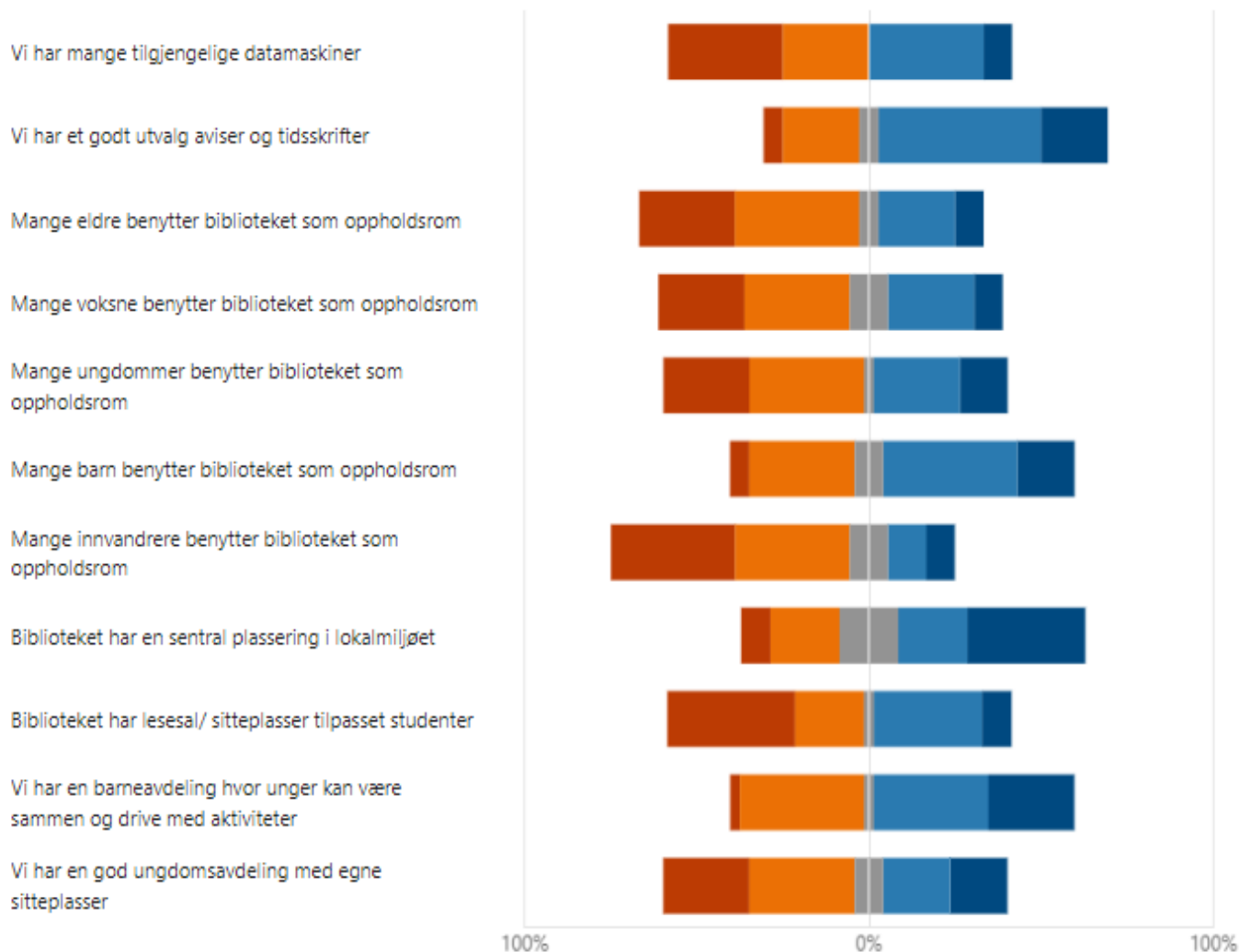
■ Nordland ■ Norge

Mange av de bibliotekene som har tilgjengelige datamaskiner oppgir også at de er populære oppholdsrom. Det kan være mange faktorer som spiller inn her, men tilgang til internett er et svært viktig tilbud.

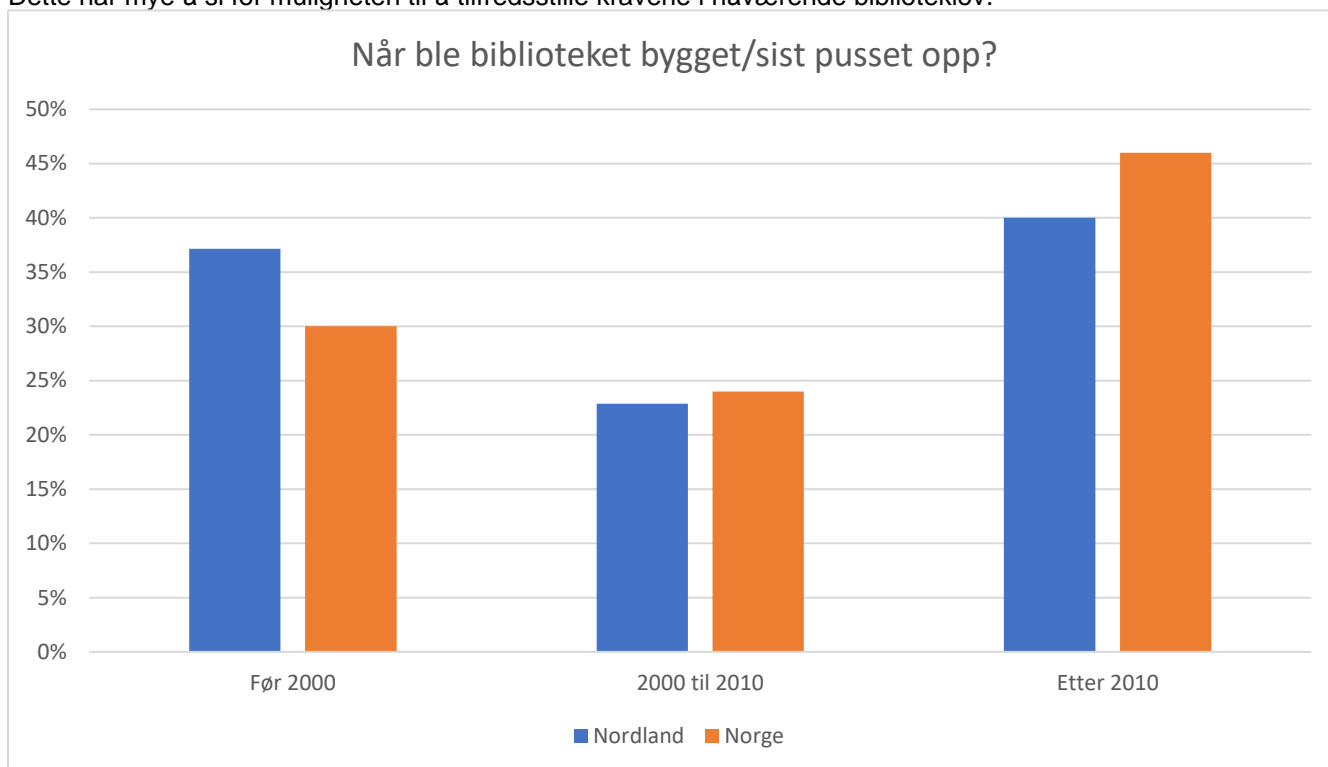
Undersøkelsen spurte om hvorvidt biblioteket ble brukt som oppholdsrom av gruppene eldre, innvandrere, og barn og ungdom. Det ser ut som om de fleste bibliotekene brukes enten av alle gruppene eller brukes lite. Blant bibliotekene som oppga lite bruk var det bare et som har biblioteklokaler nyere enn 2010. Enkelte av disse bibliotekene oppga å ikke ha sentral plassering i nærmiljøet, så dette kan også være en viktig faktor.

■ Helt uenig
 ■ Delvis uenig
 ■ Vet ikke
 ■ Delvis enig
 ■ Helt enig

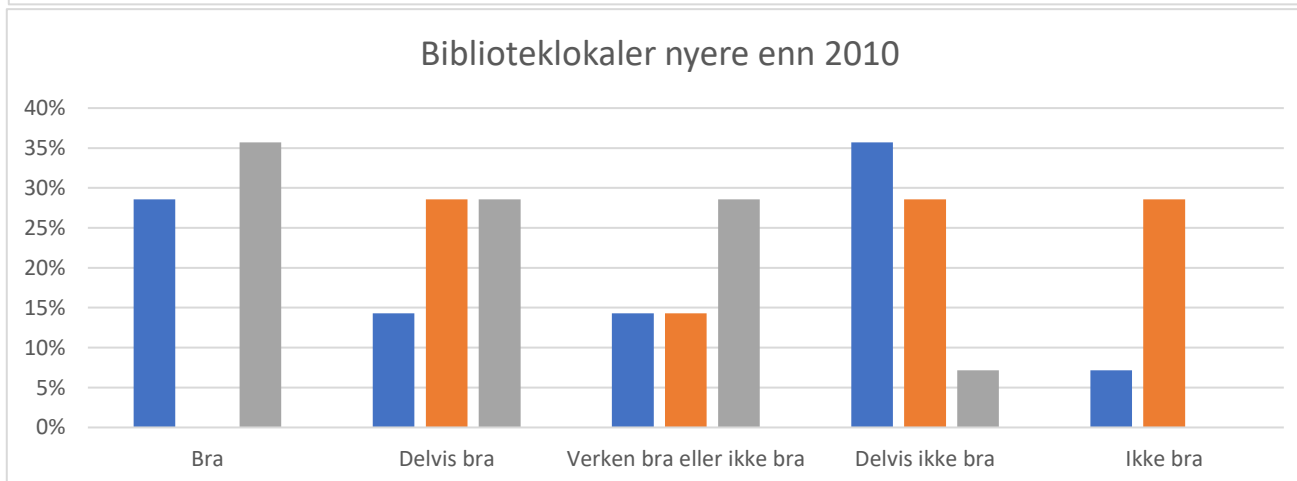
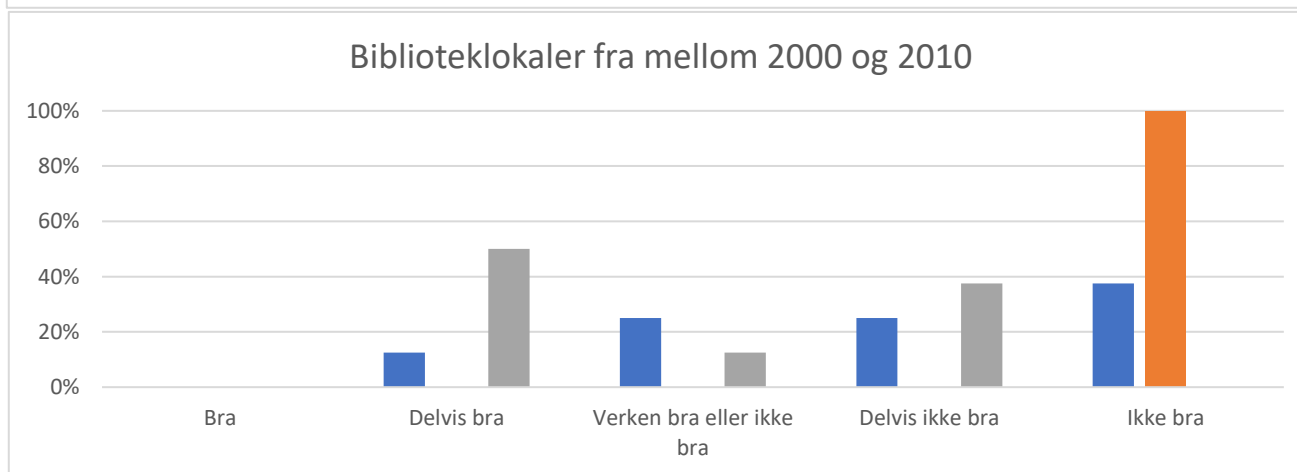
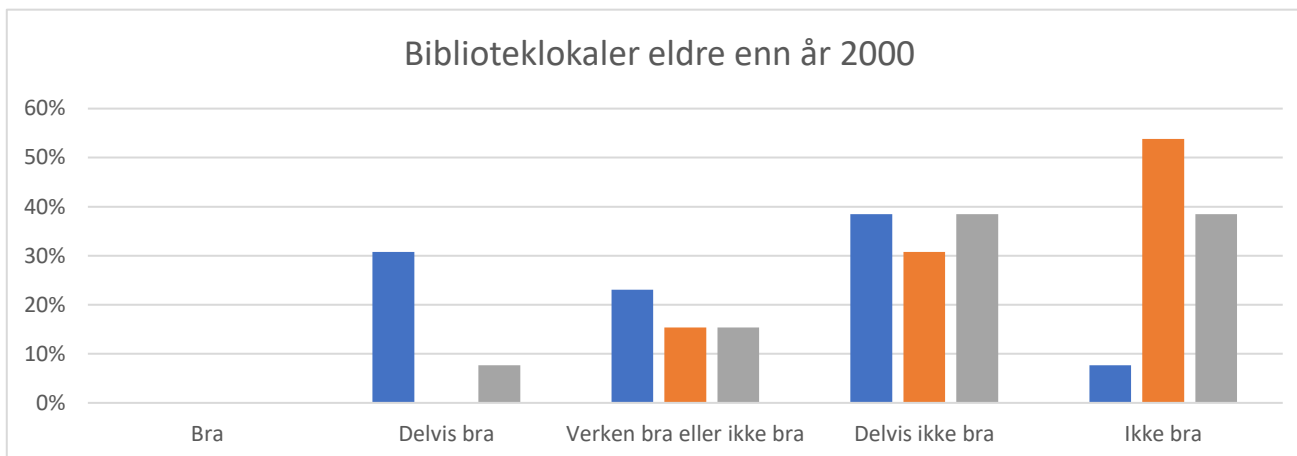
Biblioteklokaler for nye tider

Undersøkelsen viser en klar sammenheng mellom nyere lokaler og økt mulighet til å gjennomføre bra arrangement. Dette har mye å si for muligheten til å tilfredsstille kravene i nåværende biblioteklov.

Om en deler opp svarene rundt de nye bibliotekoppgavene etter hvor lenge det er siden oppussing, vises det en klar sammenheng. Det er ingen bibliotek med lokaler eldre enn 2010 som oppgir bra kvalitet på arrangement, eller bra tilpasning til de nye kravene i bibliotekloven. Den største utfordringen ser ut til å ligge i å bidra til offentlig debatt, hvor ingen av Nordlands bibliotek oppgir bra resultat uavhengig av alder på lokalene.

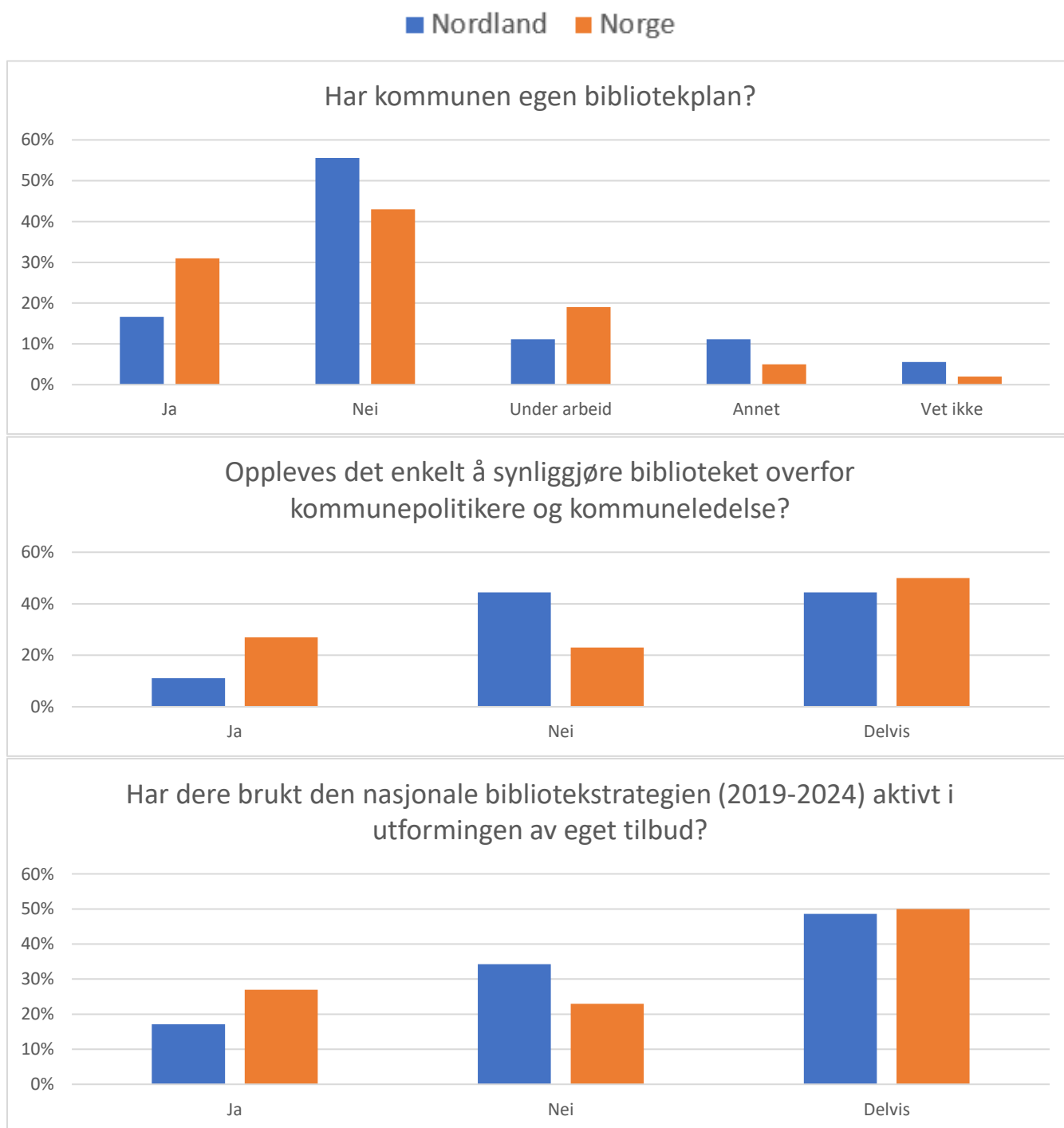
- Kulturarrangementer
- Arrangement eller tiltak som skaper offentlig samtale og debatt
- Hvordan er biblioteklokale tilpasset kravene i Folkebibliotekloven?

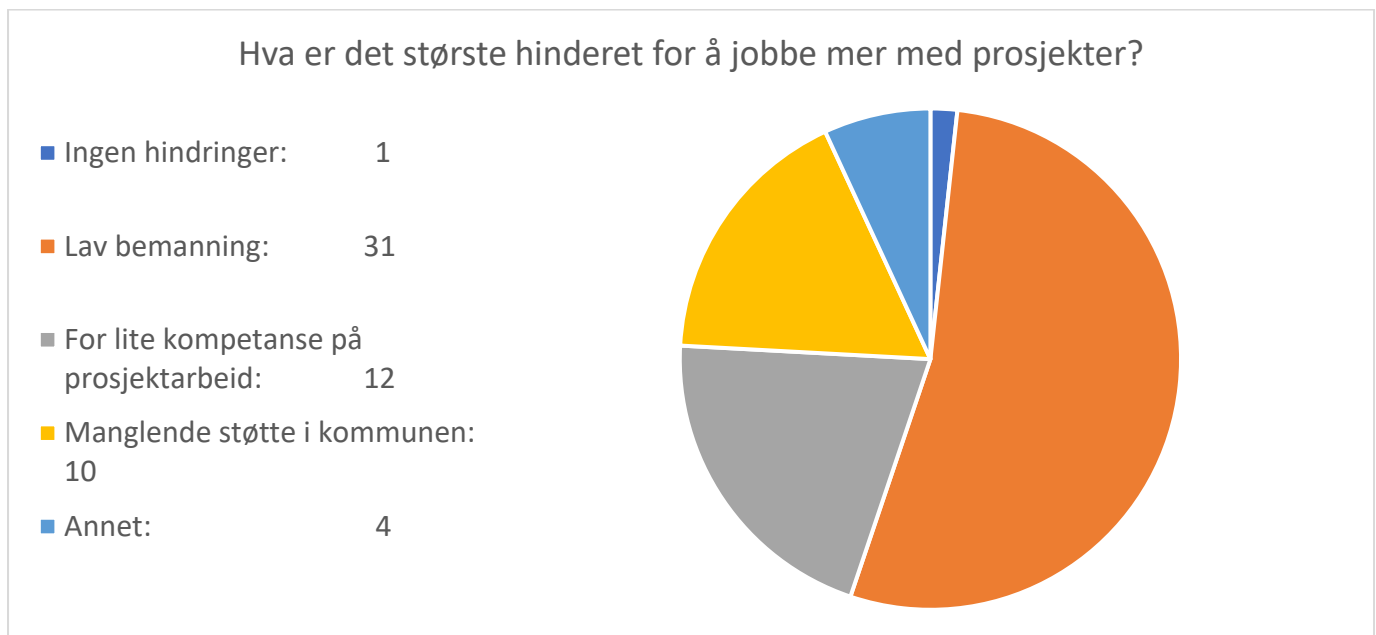

Planarbeid, prosjektarbeid og bibliotekutvikling

1 av 9 respondenter i Nordland opplever det enkelt å synliggjøre biblioteket overfor kommunal ledelse. Halvparten av disse 11 prosent har oppgitt økt tilgang på ressurser. Andelen av bibliotek i Nordland som opplever det vanskelig å synliggjøre biblioteket overfor kommunal ledelse, er dobbelt så stor som i resten av landet.

Det er noen likhetstrekk i diagrammene over andelen med vedtatt bibliotekplan, men det er ingen relasjon. Det ser ut til at kommuner uten god kommunikasjon med kommunal ledelse eller vedtatt bibliotekplan bruker nasjonal bibliotekstrategi som grunnlag for tiltakene sine.

'Annet' inkluderte at *høy aktivitet i den daglige driften gir lite tid til utviklingsarbeid*. Disse bibliotekene oppga ikke samtidig *Lav bemanning* som grunn. Dersom den betjente åpningstiden utgjør hele bibliotekpersonalets arbeidstid, så kan det medføre lite tid til prosjektutvikling og andre former for 'indre arbeid'.

Ønsker for egen virksomhet

På spørsmålet «Hvordan ville det påvirket driften ved ditt bibliotek hvis dere hadde 70 prosent flere årsverk?», har bibliotekene nevnt flere satsningsområder som de trenger tid til:

- Utvidet åpningstid
- Å kunne gjennomføre arrangement eller aktiviteter
- Tid til kassering
- Mer formidling
- Prosjektarbeid
- Flere skolebesøk
- Flere utlånssteder for å betjene steder med tungvint geografi

Flere av disse ble også belyst under det tidligere spørsmålet om hvilke problemer som følger av lav bemanning.

En tidligere rapport fant at Finland har 70 prosent mer bibliotekpersonale per innbygger enn Norge. Så spørsmålet kunne vært stilt slik: «Hvordan ville dere drevet biblioteket deres om vi hadde hatt samme gjennomsnittlige bemanningssituasjon som i Finland?».

På spørsmålet «Har kommunen noen spesielle samfunnsutfordringer som biblioteket kunne bidratt til å løse?» har respondentene oppgitt flere områder hvor de ser muligheter for å bidra positivt. Rangert fra flest til færrest respondenter:

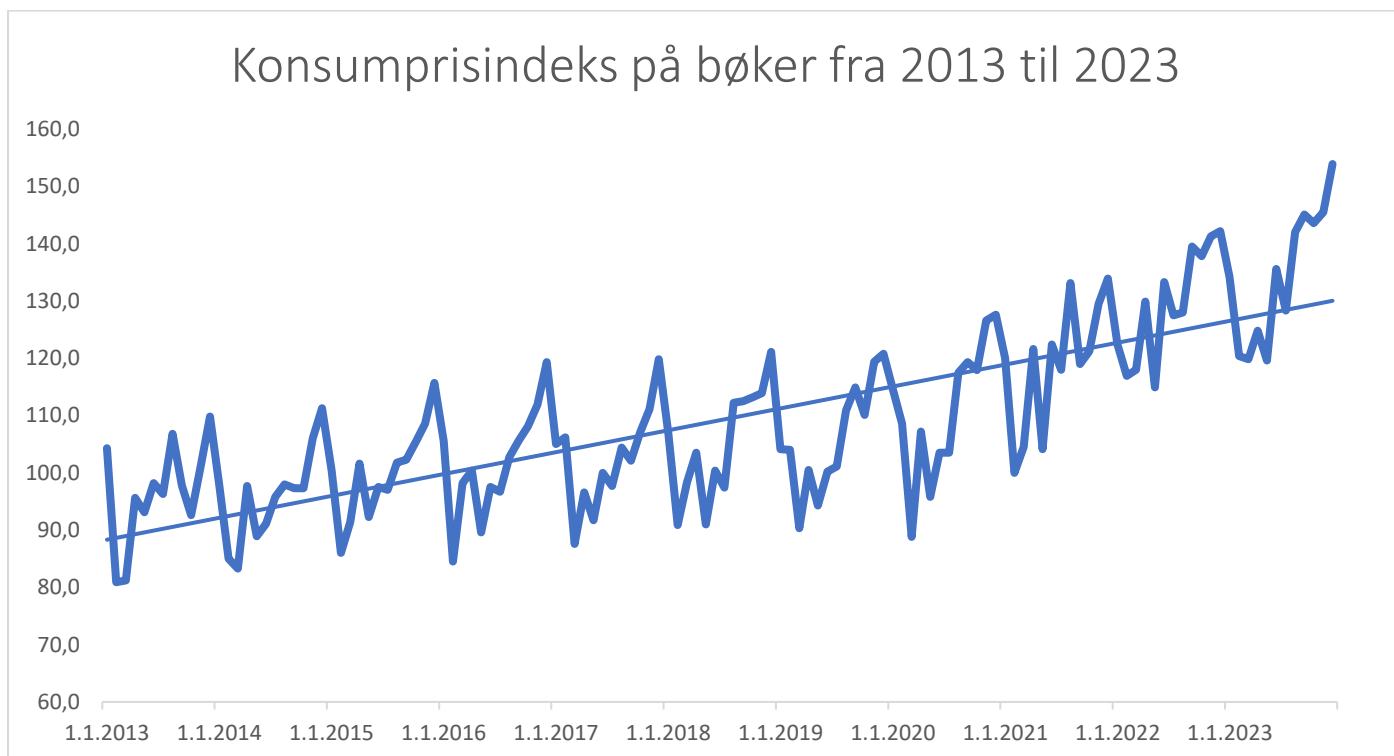
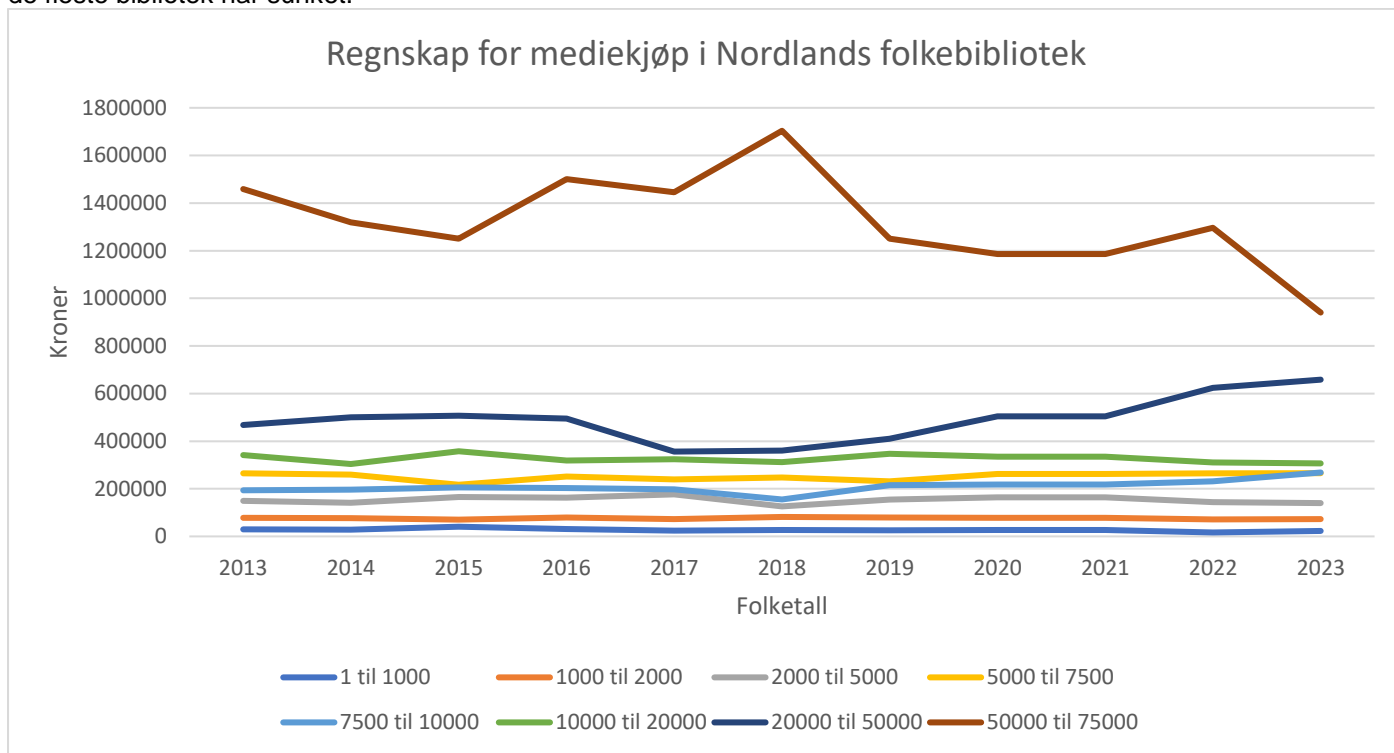
• Møteplass for alle	19
• Digitalt utenforskap	15
• Integrering av innvandrere	9
• Ensomhet blant ungdom	7
• Sosial ulikhet	6
• Ensomhet i flere lag av befolkningen	6
• Lavt utdanningsnivå	5
• Dårlige leseferdigheter	3
• Øvingslokale for musikere og andre utøvende kunstnere	3
• Håndarbeid, juleverksted	3
• Fraflytting	1
• Arbeidsplass for studenter	1

Vi ser at det er en innsatsvilje og bevissthet i Nordlands bibliotek for å bidra mer positivt i kommunene deres.

Resultater fra den nasjonale statistikken

Vi vil nå se litt på utviklingen de siste 10 årene som gjengitt i den nasjonale bibliotekstatistikken.

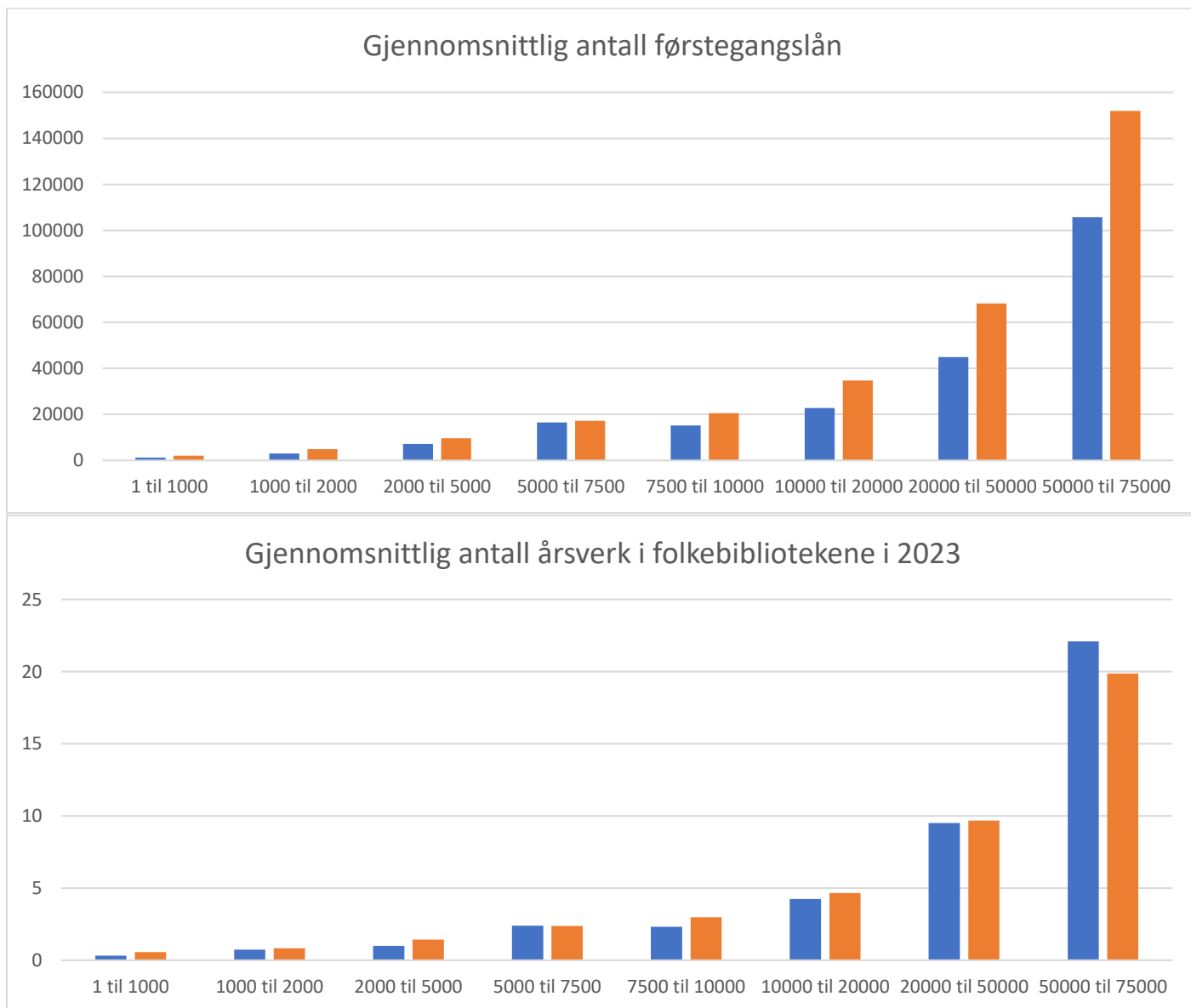
I tidsrommet 2013 til 2023 har midler til medieinnkjøp vært stabilt for de fleste bibliotek, og et fåtall har sett vekst. Det er bare unntaksvis at bibliotek har budsjettøkning i takt med prisveksten, noe som medfører at den reelle kjøpekraft til de fleste bibliotek har sunket.

Kilde: Statistisk sentralbyrå(ssb.no)

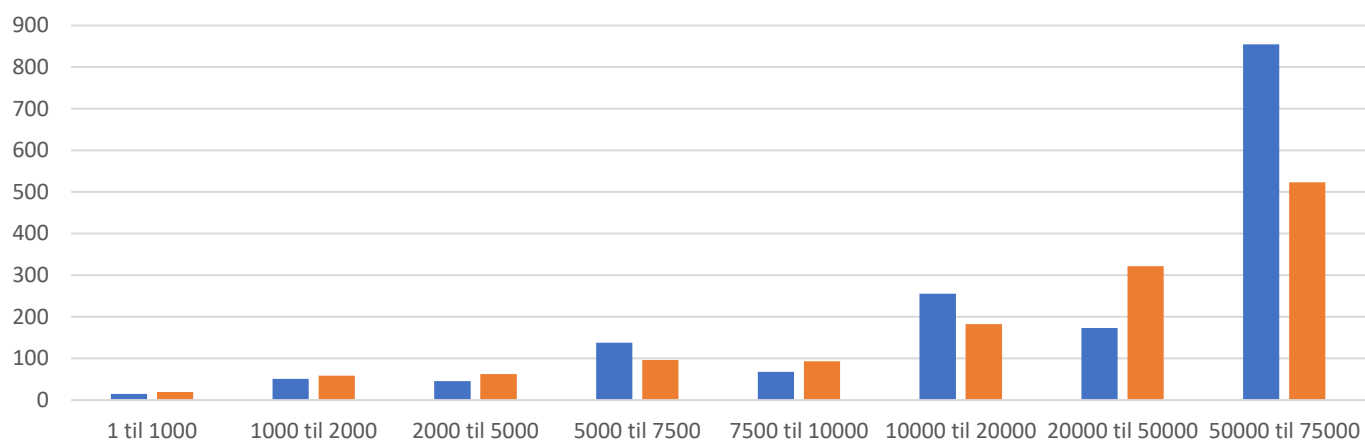
Folkebibliotekene i Nordland ligger jevnt over litt under kommuner av samme størrelse i resten av Norge, men på enkelte områder peker noen bibliotek seg ut. I de siste årene ligger Nordland svært nær det nasjonale gjennomsnittet på bibliotekbesøk og utlån per innbygger, men returen etter Covid har ikke vært like sterk.

■ Nordland ■ Norge

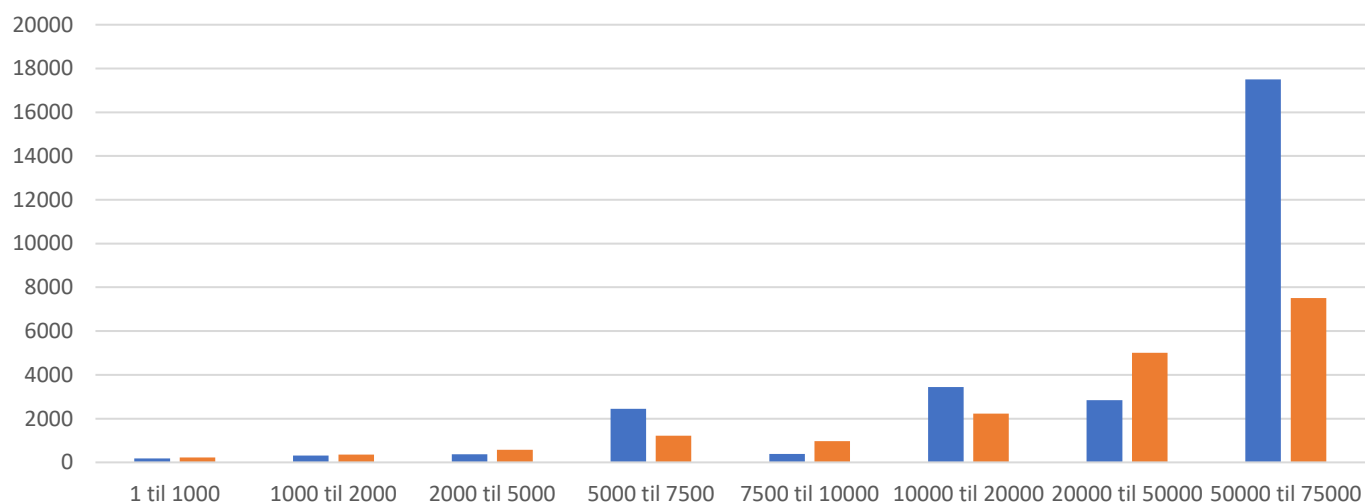

■ Nordland ■ Norge

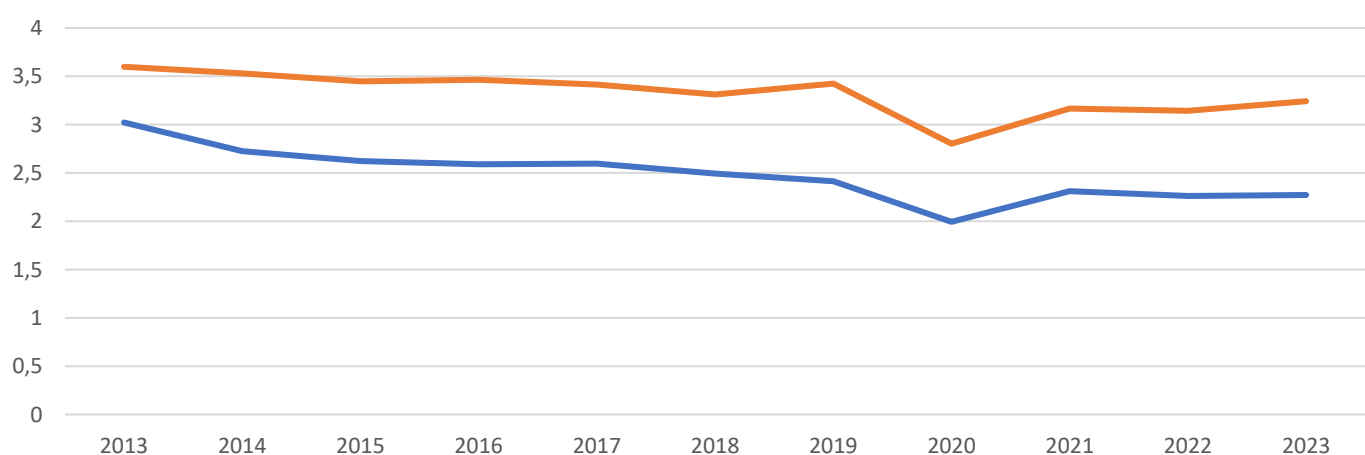
Gjennomsnittlig antall arrangement

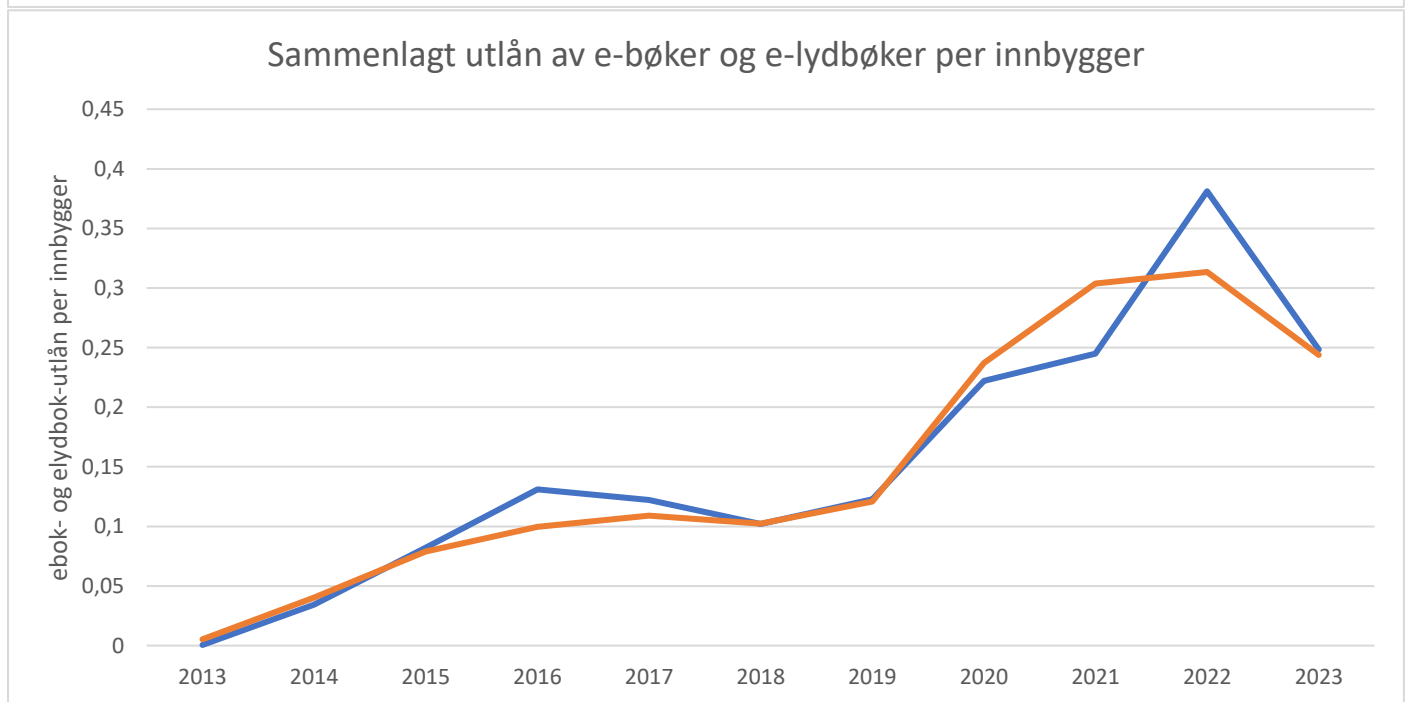
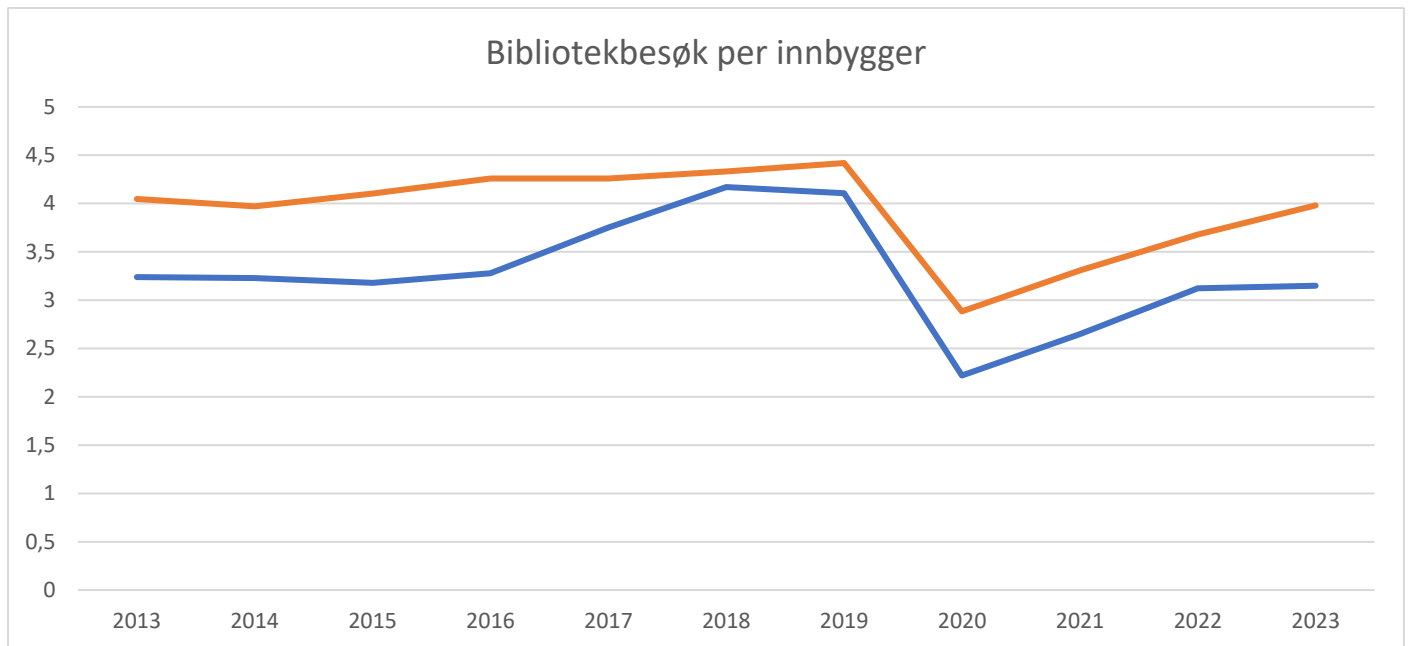
Antall fram møtte ved egne arrangement

Utlån og fornyelser av bøker per innbygger

■ Nordland ■ Norge

Eksterne lenker

- Innlandet fylkesbiblioteks landsdekkende rapport: <https://innlandetfylke.no/f/p1/iece7ca95-0dc5-4d19-9399-a4f58f1f8cf3/folkebibliotekene-i-norge-2024-statusrapport-om-bemanning-og-kvalitet.pdf>
 - [Utforsk konsumprisindeksen – SSB](#)
-